

Postav pojedinih prostornih cjelina upravo razrađuju pojedini odjeli u suradnju s pedagoško-obrazovnom jedinicom sami ili u manjoj ili većoj međusobnoj suradnji. Pri razradi pojedinih dijelova postava konzultiraju se i pojedini stručnjaci – specijalisti i izvan Muzeja, u Jugoslaviji i inozemstvu, te prosvjetno-pedagoška služba Republike i Grada. Dalji korak bit će idejno prostorno i dizajnersko rješenje temeljeno na realnim pretpostavkama prostornih mogućnosti u skorijoj budućnosti, ali u rješenjima koja bi inzistirala na neophodnoj cjelovitosti izložbenog prostora i njegova nepreklapanja s radnim prostorijama i depoima muzeja.

U međuvremenu očekuje se da se radovima na adaptaciji zgrade u Demetrovoj 1, koji su u toku, osiguravanjem zamjenskih stanova za stanare u zgradi i preseljenju Mineraloško-petrografskog zavoda Prirodoslovno-matematičkog fakulteta riješe prostorni problemi Muzeja te time omogućiti realizaciju stalnog postava. Nadamo se da ćemo u interesu generacija koje dolaze to uskoro i dočekati.

Primljeno: 1. 6. 1990.

SUMMARY

Towards a permanent display in the Croatian Natural History Museum

Nikola Tvrković

After the integration of several specialized natural history museums into the Croatian Natural History Museum, one of the first tasks of this complex institution was the realization of a permanent display. The former building in the Upper Town is being adapted and expanded in order to enable exhibition of the new holdings. The integrated material on nature and natural processes will be shown through a museological synthesis. The exhibition will cover astronomy, mineralogy, geology, petrology, paleontology, geology, botany zoology and biological anthropology, all interwoven with modern discoveries about evolution and environment. A special unit is to be put up in a room commemorating the founding of the museum and famous scientists. The new display is being prepared by department curators in cooperation with the educational unit, while experts from Yugoslavia and abroad are consulted on particular parts of the exhibition. The next step to be taken is a concept and design of the entire exhibition area for the new holdings.

PROŠIRENJE HRVATSKOGA ŠKOLSKOG MUZEJA U ZAGREBU

Viktorija Durbešić
Hrvatski školski muzej
Zagreb

snivanje školskih muzeja vezano je uz nagli razvoj školstva u svijetu, s jedne strane, i otvaranje sve većeg broja muzeja, s druge strane, naročito u drugoj polovici 19. stoljeća. Do kraja tog stoljeća na području današnje Jugoslavije osnovani su školski muzeji u Beogradu i Ljubljani a 1901. godine u Zagrebu. Osnivanju Hrvatskoga školskog muzeja prethodile su izložbe učila. Prva je održana u Zagrebu 1871. godine kao popratna akcija Prve opće učiteljske

skupštine, a druga godine 1892. prilikom otvorenja nove zgrade Kraljevske muške učiteljske škole. Hrvatski pedagoški-književni zbor sačuvala je veći broj eksponata s tih izložbi. Jedna od aktivnosti članova Zbora i učiteljskih društava bila je i prikupljanje eksponata za budući muzej. Zbor je više puta u časopisu Napredak dao upute za prikupljanje građe kako bi bili prikupljeni i relevantni podaci za muzejsku obradu. Najveći prinos fondusu budućeg muzeja bio je poklon Kraljevske zemaljske vlade, Odjela za bogoštovlje i nastavu, koji se sastojao iz dijela izložbenog mobilijara sa Svjetske izložbe održane u Parizu 1900. godine.

Taj mobilijar, odnosno »Pariška soba« izrađena je po nacrtima arhitekta Hermana Bolléa, u to vrijeme upravitelja Obrtne škole u Zagrebu. Izradili su je učenici te škole a ukrali poznati hrvatski slikari akvarelama koji prikazuju školske zgrade i zgrade nekih kulturnih ustanova, njihove nacрте i interijere. To su Bela Čikoš, Celestin Medović, Slava Raškaj, Ivan Tišov, Robert Auer, Oton Iveković, Hektor Eckhel, Ferdo Kovačević i Josip Bauer. I konačno, u tim ormarima-vitrinama bila su izložena dostignuća školstva (udžbenici, priručnici, nastavna sredstva i pomagala, učenički i nastavnički radovi) na području Hrvatske i Slavonije.

Godine 1889. sagrađena je zgrada Hrvatskog učiteljskog doma, prema projektu arh. Lava Honigsberga, a 1969. proglašena spomenikom kulture. Bio je to prvi učiteljski dom u Austro-Ugarskoj Monarhiji, a drugi u Evropi. U Hrvatskom učiteljskom domu bilo je sjedište Saveza hrvatskih učiteljskih društava, Učiteljske zadruge, Hrvatskoga pedagoški-književnog zbora, Učiteljske čitaonice, Gospojinskog kluba učiteljica, Udruge učiteljica Kraljevine Hrvatske i Slavonije, a što je najvažnije, bio je tu predviđen i prostor za muzej.

Hrvatski pedagoški-književni zbog osnovao je Hrvatski školski muzej s pedagoškom knjižnicom 1901. godine i smjestio ga na prvi kat zgrade Hrvatskog učiteljskog doma u pet prostorija. Kako su se zbirke stalno povećavale, prostor je ubrzo postao premalen. Stoga je HPKZ na sjednici Upravnog odbora 7. prosinca 1905. dodijelio Muzeju cijeli prvi kat sa strane Sveučilišnog trga (danas Trg maršala Tita 4). Taj prostor (površine 397 četvornih metara) nije se proširivao do 1987, tj. pune 82 godine, za koje su se vrijeme muzejske zbirke najmanje udeseterostručile.

Muzej je godinama nastojao da za potrebe svoje djelatnosti, za stalni postav i izložbe, proširi postojeći prostor. Uz mnogo teškoća, i uz veliko zalaganje i pomoć dr. Borisa Buklijaša, predsjednika Republičkog odbora sindikata radnika u odgoju, obrazovanju, znanosti i kulturi, Muzeju je za proširenje dodijeljen stan od 150 četvornih metara, na prvom katu, s ulazom iz Ulice braće Kavurića 40. USIZ kulture grada financirao je adaptaciju i renoviranje čitavog muzeja koje je počelo 1989, a dovršeno svibnja 1990.

Preuređenjem novodobivenog prostora, napravljen je, većim dijelom, izložbeni prostor, a manjim dijelom kancelarijski prostor i depoi.

U svakom slučaju cijeli prostor koji koristi Hrvatski školski muzej u zgradi Hrvatskog učiteljskog doma, više je nego skroman i nije definitivno rješenje za smještaj bogatih zbirki i za prezentaciju povijesti školstva na tlu Hrvatske. Ali, važna je činjenica, da se makar i u skromnim razmjerima, može realizirati stalni postav. Za izložbeni prostor namijenjeno je deset soba ukupne površine cca 450 četvornih metara, radni prostor zauzima 108, a spremišni prostor cca 105 četvornih metara. Daleko smo od idealnoga muzeološkog zahtjeva 1 : 1 : 1, ali smo se ipak primakli nekim minimalnim rješenjima.

Koncepcija stalnoga muzejskog postava definirana je u osnovnim naznakama: ekspozicija će obuhvaćati kronološkim slijedom značajna događanja u školstvu od prvih neorganiziranih pojava podučavanja djece pri samostanima, crkvama i manastirima preko organiziranih vjerskih, privatnih i redovitih javnih škola, najprije za mušku, a kasnije i za žensku mladež. Zbog premalenog prostora za

sada predviđamo da bi postav obuhvaćao vremensko razdoblje do završetka rata, tj. do 1945. godine. Prikaz školstva bi pratio i prikaz teoretskog i praktičnog razvitka pedagogije u Hrvatskoj.

Kao posebnost Hrvatskoga školskog muzeja jest ostvarenje muzeja u muzeju, a što će zauzimati dvije prostorije stalnog postava. Godine 1901. prigodom otvorenja Muzeja napravljene su vitrine po mjerama, skrojene za sve slobodne zidove, čak i vitrine ispod prozora, te bibliotečni ormari. Te vitrine i ormari napravljeni su u tadašnjem suvremenom stilu, obojeni i ukrašeni. Stručni kolegij Muzeja zaključio je da će sačuvati izložbeni i bibliotečni mobilijar. Izložbeni dio ispunit će se eksponatima i redosljedom da bude približno sličan onome prilikom otvorenja Muzeja. To će svakako biti rijedak primjer, a možda i jedinstven u nas, muzejske ekspozicije s kraja 19. i početka 20. stoljeća koju će moći razgledati i posjetioci 21. stoljeća. Na tom primjeru moći će muzeolozi uočiti i naučiti što nije bilo dobro a što jest u takvom načinu ekspozicije, a što smo mi, u euforiji modernizacije, olako i bezrazložno odbacili ili napustili.

Druga nedjeljiva cjelina je Pariška soba, koja nema samo materijalnu, umjetničku i povijesnu vrijednost. Ona ima vrijednost dokumenta odgojnog sistema nad kojim bismo se morali zamisliti i eventualno, u nekim dijelovima, i ugledati u njega.

Primljeno: 19. 3. 1990.

SUMMARY

Extension of the Croatian School Museum in Zagreb

Viktorija Durbešić

The Croatian School Museum in Zagreb was founded in 1901 and accommodated on the first floor of the Croatian Teachers' Club, which was built to the design of the architect Lav Hönigsberg. Since the collections of the Museum increased considerably and also its various activities, endeavours were made to expand the space of the Museum. Only in 1987 was a 150 square metre large flat added to the space of the Museum, while its adaptation began in 1989, to be completed in May 1990. The exhibition rooms now extend over 450 square metres, i. e. ten rooms in a line. The offices and storerooms were also expanded. Arrangements are being made to install a new permanent display which is to represent in chronological sequence the most important events in Croatian education. The presentation is to start with the first organized education of children in monasteries and churches and continue until 1945. The development of pedagogical theory and its practical application is to be presented as well. Two rooms will show the original exhibits from 1901 with the authentic furniture, especially made for that exhibition as a kind of »museum within a museum«. Another special unit to be presented is the Paris Room, made to a design by Herman Bollé, and decorated with paintings by the most prominent Croatian artists. The paintings were their contribution to the World Exhibition held in Paris in 1900.

MUZEJ U NOVOM RUHU

Zdenko Kuzmić
Muzej grada Zagreba

ompleks zgrada koji zauzima prostor sjeveroistočnog ugla Gornjega grada, a omeđuje ga Opatička ulica, Dvoranski prečac i pješačke staze na vrhu sjeverne i istočne padine Vrazova šetalista, danas je podijeljen na dva ulična broja (Opatička

br. 20 i br. 22) koje koriste Muzej grada Zagreba, Arhiv Hrvatske, Zvezdarnica, a donedavno tu je bila smještena i OŠ »A. Šenoa«. Taj, za stari Zagreb, razmjerno veliki kompleks nije nastao odjednom, već je s većim ili manjim intenzitetom rastao od 13. stoljeća, a svoj konačni oblik dobio je u prošlom i početkom ovog stoljeća. Sačinjavaju ga četiri kulturno-povijesna i povijesno-umjetnički neobično važna objekta: Popov toranj s dijelovima gradskih zidina, samostan klarisa, Zakmardijeva žitnica i zgrada pučke škole. Najstariji od tih objekata je Popov toranj s dijelovima gradskih zidina, koji su svojim položajem odredili prostiranje svih kasnije nastalih objekata. Samostan klarisa građen je, kako spominju dokumenti, zbog potrebe duhovne obnove u jeku borbi protiv protestantizma, pomanjkanja ženskih samostana u gradu i odgoja ženske mladeži za koju su zadužene klarise. Samostan je sagrađen između 1647. i 1650. godine a kasnije, kako indiciraju dokumenti, proširen. Samostanska crkva sa zvonikom, koji danas više ne postoje, građeni su između 1658. i 1669. godine.

Jednokrlna dvokatna zgrada spremišta za hranu prislonjena uza zapadni zid Popova tornja sagrađena je 1657. godine koristeći nekadašnji zapadni gradski zid. Njen investitor bio je protonotar kraljevine Ivan Zakmardi. Zgradu zajedno s Popovim tornjem, izgleda, već potkraj 17. stoljeća preuzimaju klarise i na taj način objedinjuju cijeli kompleks. U 18. stoljeću tu se nalazi gradska pučka škola za djevojčice i dječake, kojom od 1773. godine upravljaju klarise, a prostori škole protegnuti su također u Popov toranj i dijelove produljenog istočnog samostanskoga krila.

Kraj 18. stoljeća vrijeme je velikih promjena na kompleksu. Godine 1782. u jeku reformi Josipa II carskim patentom ugašene su funkcije samostana i klarise iseljene iz zgrade. Jedino škola nastavlja radom.

Veliki samostanski kompleks doživljava slijedom niza godina i niz promjena, a sve zahvaljujući novim korisnicima koji u njega unose i nove sadržaje. Godine 1947. zaposjest će velik dio samostanskog prostora Muzej grada Zagreba. Već se tada dalo naslutiti da ovaj vrijedni spomenik iz 17. stoljeća pruža i velike mogućnosti za njegov dalji funkcionalni i stručni razvoj. Ipak, Muzej je dugi broj godina, a zahvaljujući velikoj ljubavi i entuzijazmu stručnjaka zaposlenih u njemu, uspijevao ostvarivati vrijedne rezultate u zaista neadekvatnim uvjetima. Prostorni uvjeti glavni su problem, pa tek iseljenjem OŠ »A. Šenoa« počinje pravo proširenje Muzeja. Ušlo se u prvom naletu, prije nekoliko godina, u prostorno proširenje na Opatičku ulicu br. 22, te na dio Popova tornja. Nakon obavljenih restauratorsko-konzervatorskih radova, te nakon izrade potrebne projektne dokumentacije, počela je sanacija za muzejske potrebe. Danas su ovdje uređeni prostori koji sadržajno pokrivaju sve potrebne funkcije suvremenog muzeja, a koje nisu u najdirektnijoj vezi s njegovim stalnim postavom (kancelarije kustosa, administracija itd.). Valja istaknuti da se nije riješio samo problem postava i prezentacije muzejskih zbirki, već i zaštita spomenika kulture od izuzetne važnosti za grad Zagreb. Osim toga, omogućeno je ono bitno sadržajno jedinstvo između stalnog postava i kompleksne prezentacije građe i objekata kao spomenika visoke kategorije.